

yete göre Kasvâ, Benî Kuşeyr b. Kâ'b b. Rebîa'nın veya Harîş b. Kâ'b'in hayvanlarından ve Hz. Ebû Bekir tarafından 400 dirhem karşılığında satın alınarak aynı bedelle Resûl-i Ekrem'e satılmış veya hediye edilmiştir.

Hız. Peygamber'in hayatındaki en önemli olayların büyük bir bölümünde Kasvâ'nın adı geçer. Esmâ bint Yezîd, Mâide sûresinin Resûlullah'a bu devenin üzerindeyken nâzil olduğunu söyler (Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, VI, 83). Hız. Peygamber Medine'ye onun sırtında hicret etmiş ve Mescid-i Nebevî onun çıktığı yere yapılmıştır (İbn Sa'd, I, 237). Resûl-i Ekrem, Hudeybiye Antlaşması ile sonuçlanan umre yolculuğuna ve Mekke seferine Kasvâ ile çıkmış, Vedâ hutbesini de onun sırtında irad etmiştir. Hız. Peygamber'in Kasvâ ile yolculuk yaparken bazan terkisine birini (genellikle Üsâme b. Zeyd) aldığı bilinmektedir.

Resûl-i Ekrem, bir kimseyi acele olarak bir yere göndermesi gerektiğinde devesini ona verirdi; çünkü Kasvâ çok hızlı koşan bir hayvandı. Meselâ Bedir zaferinin müjdesini Medine'ye ona binen Zeyd b. Hârise götürmüştü. Hız. Peygamber zaman zaman düzenlediği deve yarışlarına Kasvâ'yı da sokardı. Daima birinci gelen Kasvâ'yı sonunda bir bedevinin genç devesi geçmiş ve Resûl-i Ekrem, buna çok üzülen sahâbîlere her yükselen ve zirveye ulaşanı aşağı almanın Allah'ın bir kanunu olduğunu belirtmiştir (Buhârî, "Cihâd", 59).

Kasvâ, Hız. Ebû Bekir'in halifeliği sırasında Bakî' Mezarlığı'na veya daha kuvvetli bir ihtimalle Medine yakınlarında Hız. Peygamber'in atları için otlak olarak ayrılan Nakî' çayırına salıverilmiş ve orada kendi halinde otlayarak ölmüştür (Belâzûrî, I, 306).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "şkk" md.; Buhârî, "Cihâd", 59; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, Beyrut, ts. (Dâru sâdır), I, 237, 492-493; Belâzûrî, *Ensâb*, Beyrut, ts. (Dâru'l-fikr), I, 306; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, VI, 83; a.mlf., *Târih* (Ebû'l-Fazl), II, 219; İbn Huzeyme, *eş-Şahîh*, Beyrut 1390, IV, 262; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-küb-râ*, Mekke 1994, IV, 332; Nevevî, *Şerhu Müslim* (Bulak), VIII, 173; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, X, 111-112; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 188, 304; VI, 8; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, Beyrut 1379, VI, 73-74; Azîmâbâdî, *'Avnü'l ma'bûd*, Beyrut 1415, V, 254; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtübü'l idâriyye*, II, 98.

NEBİ BOZKURT

KÂŞÂN (کاشان)

İran'da çinileriyle ünlü tarihi şehir.

Merkezî İran platosunda deniz seviyesinden 945 m. yükseklikte, İsfahan'ı Tahran'a bağlayan tarihî karayolu üzerinde kurulmuştur; bugünkü demiryolu da içinden geçer. Şehir isminin, cami süslemeliğinde kullanılan kâşi adı verilen mavi ve yeşil renkli bir taşın işçiliğiyle tanınmasından kaynaklandığı söylenmiştir. Diğer bir rivayete göre ise şehrin Kâş veya Kâşân şeklinde söylenen ismi (Steingass, s. 1005), efsanevî Pers Hükümdarı Kays-Âşiyân kelimesinden gelmektedir. İsim Arap kaynaklarında genellikle Kâşân şeklinde geçmektedir. Şehrin güneybatısında, kuruluşu milâttan önce V. binyıla kadar giden Tepe Siyâlk antik yerleşim merkezi bulunmaktadır. İslâm coğrafyacıları Cibâl bölgesinde yer alan Kâşân'ın küçük fakat güzel ve önemli bir şehir olduğunu yazarlar. 1996 sayımına göre şehrin nüfusu 201.372 idi.

Hamdullah el-Müstevfî şehri Hârûnürreşîd'in zevcesi Zübeyde'nin kurduğunu

ileri sürmüştür (*Nüzhetu'l-kulüb*, s. 72). Bu durum Zübeyde'nin Kâşân'ı yeniden kurarcasına çok esaslı biçimde imar ettiğini göstermektedir. 372'de (982-83) yazılan *Hudûdü'l-'âlem*'de şehrin birçok edip ve âlimin yetiştiği mâmur bir yer olduğunun belirtilmesinden IV. (X.) yüzyılda önemli bir merkez haline geldiği anlaşılmaktadır. V. (XI.) yüzyılın ortalarında Büyük Selçuklu Devleti'nin kurulmasından sonra Kâşân'ın önemi arttı. Birçok Kâşânlı Selçuklular'ın hizmetinde üst kademelerde yer alırken şehirde imar faaliyetleri hızlandı. VII. (XIII.) yüzyılda coğrafyacı Yâkût el-Hamevî, kendi zamanında buranın başka yerlere satılan güzel yeşil renkli kâseleriyle tanındığını ve halkın Şii olduğunu kaydeder (*Mu'cemü'l-büldân*, IV, 336). Bu yüzyılın ikinci yarısında Moğol saldırılarıyla şehir canlılığını bir müddet kaybettiyse de İhanlılar zamanında eski önemini tekrar kazandı. Hamdullah el-Müstevfî. VIII. (XIV.) yüzyılda şehirdeki sarnıç ve su kanallarıyla Fîn adındaki bir saraydan söz etmektedir. Timurular döneminde de şehir bir ilim ve edebiyat merkezi olmayı sürdürdü. Safevîler'le birlikte Kâşân ilimden edebiyata, el sanatlarından mimariye ve ticarete kadar birçok alanda parlak bir dönem yaşayıp İran'ın kültür başşehri olma işlevini gördü. Safevî şahlarının şehri sık sık ziyaret etmeleri Kâşân'ı daha da önemli hale getirdi. Safevîler'den sonra Afgan ve Afşarlar zamanında İran'ın diğer şehirleri gibi Kâşân halkı da ağır vergilerden dolayı zorluklar çekti. 1192 (1778) yılında meydana gelen büyük bir depremle şehir tamamen yıkıldı. Kerim Han Zend şehri yeniden inşa ettirdiyse de burada bir müddet kimse oturmadı. Ancak Kaçar Hükümdarı Feth Ali Şah'ın harap olan Bağ-ı Şâh-ı Fîn adlı hasbahçeler kompleksini yeniden düzenletmesi şehre olan ilgiyi tekrar başlattı; böylece Kaçarlar zamanında Fîn Sarayı ve etrafı yeniden siyasî olayların merkezi haline geldi. 1852'de bu saray Nâsirüddin Şah'ın veziri Mirza Takî Han'ın öldürülmesine sahne oldu.

Kâşân çevresi İslâm öncesi kalıntıları bakımından çok zengindir; şehrin güneybatısında bulunan Tepe Siyâlk harabeleri ve Sâsânîler'e ait eski kale ile Neyâser'deki ateş tapınağı bunlar arasındadır. Şehirdeki İslâmî yapıların en önemlilerinden biri Selçuklular zamanında inşa edilen Mescid-i Câmî ve minaresidir (466/1074). büyük depremde hasara uğramış ve 1207'de (1792) köklü bir onarım görmüştür. Diğer iki Selçuklu eseri Penç-i

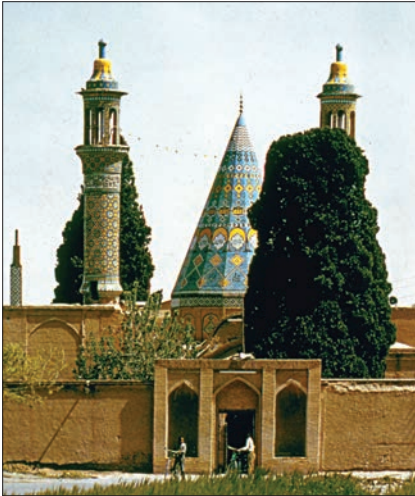
Kaçarlar dönemine ait Mescid-i Ağâ Büzürg ve Medresesi – Kâşân / İran

KÂŞÂN

Şâh ve Zeynüddin minareleridir. IX. yüzyıla ait Hâce Tâceddin Medresesi'nin yanındaki, Kâşân'ın en önemli tarihî eserlerinden sayılan Mescid-i Meydân Karakoyunlu, surların dışında yer alan İmamzâde Habîb b. Mûsâ ve Sultan Mîr Ahmed türbeleri Safevî döneminden kalmadır. Kâşân'ın 6 km. güneybatısındaki Fîn Sarayı ve Bâğ-ı Şâh-ı Fîn denilen bahçesi inşa edildikleri XI. yüzyılın ihtişamını yansıtmaktadır; ancak halen mevcut ek yapılar Safevîler ve Kaçarlar dönemine aittir. Şehrin içindeki diğer mimari eserleri arasında Kaçarlar dönemine ait Mescid-i Âgâ Büzürg ve Medresesi ile İmam Medresesi, dışındakiler arasında da Merenceb ve Sin Sin kervansarayları ile Şehzade İbrâhîm Türbesi yer almaktadır.

Tarihi boyunca Kâşân bir el sanatları merkezi olmuştur; bugün de özellikle halı, kadife ve ipekli kumaş dokumacılığı ile kuyumculuk ve bakırcılık alanlarında İran'ın en önemli merkezlerinden biridir. Şehri dünya çapında tanıtan en ünlü sanat dalı ise artık tamamen ölmüş bulunan çiniliktir. XII-XIX. yüzyıllar arasında yaşayan ve XIV. yüzyılda doruğa çıkan bu sanata ve ürünlerine "kâşî" deniliyor, genellikle firûze; gök mavisi, yeşil ve nâdiren kırmızı, sarı renklerin hâkim olduğu duvar çinileriyle daha çok yeşil renkteki çeşitli şekillerde kaplardan oluşan seramikler kervanlarla dünya pazarlarına taşınyordu. Selçuklu binalarında görülen ünlü çinilerin hemen tamamı Kâşân yapısıdır.

Sehzade İbrâhîm Türbesi - Kâşân

Kâşân'da en meşhurları Muînüddîn-i Kâşî, Gıyâseddin Cemşîd el-Kâşî, Efdalüddîn-i Kâşânî (Baba Efdal), Abdullah b. Ali el-Kâşânî, Abdürrezzâk el-Kâşânî, Feyz-i Kâşânî (Molla Muhsin), Hacı Mirza Kâşânî ve Muhteşem-i Kâşânî olan birçok sima yetişmiştir (Sem'ânî, X, 17-19).

BİBLİYOGRAFYA :

Steingass, *Dictionary*, s. 1005; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), VI, 293; IX, 176; X, 141; *Hudûdü'l-âlem* (Minorsky), s. 80, 133; Makdisî, *Ahşenü'l-tekâsim*, s. 390; Sem'ânî, *el-Ensâb*, X, 17-19; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân* (Cündî), IV, 336-337; Müstevfî, *Nüzhetü'l-kulûb* (Strange), s. 71-72; L. Lockhart, *Persian Cities*, London 1960, s. 120-126; *Fihrist-i Binâhâ-yi Târîhî ve Emâkin-i Bâstânî-yi İrân*, Tahran 1345 hş., s. 185-197; G. Le Strange, *The Lands of the Eastern Caliphate*, London 1966, s. 209; Abdülhüseyn-i Saidiân, *Serzemîn ü Merdüm-i İrân*, Tahran 1369 hş., s. 920-925; Abdürrefî Hâkikat, *Ferheng-i Târîhî ve Coğrafyâ-yi Şehristânâhâ-yi İrân*, Tahran 1376, s. 413-415; Mirza Abdürrahim Darâbî, "Mir'âtü Kâşân yâ Târîh-i Kâşân" (nşr. İrec Efşâr), *Ferheng-i İrân-zemin*, III, Tahran 1334 hş., s. 105-262; Abdülhüseyn Sipehr, "Muhtaşar-ı Coğrafyâ-yi Kâşân", a.e., XXII (1356), s. 430-458; Nusretullah Meşkûti, "Nazarî be Târîh-i Bâstânşinâsî-yi Kâşân ve Binâhâ-yi Meşhûr-i Târîhî Mescid-i Meydân", *Hüner ü Merdüm*, sy. 55, Tahran 1346 hş., s. 8-13; V. C. Wood, *Iran and Iranian*, Tehran 1996, s. 91; Cl. Huart, "Kâşân", *IA*, VI, 404; a.m.f., "Kâşî", a.e., VI, 412; J. Calmard, "Kaşân", *EP*² (İng.), IV, 694-695.

✎ RIZA KÜRTULUŞ

KÂŞÂNÎ, Abdullah b. Ali (عبد الله بن علي الكاشاني)

Ebü'l-Kâşım Cemâlüddîn Abdullâh b. Ali b. Muhammed el-Kâşânî
(ö. VIII./XIV. yüzyılın ilk yarısı)

İlhanlı tarihçisi.

VII. (XIII.) yüzyılın ikinci yarısı ile VIII. (XIV.) yüzyılın ilk yarısı arasında yaşamıştır. Ailesinin mesleği olan çini işlemeciliğine rağbet etmeyip öğrenim görmeyi tercih eden ve hükümdarların emrinde münşiler arasında yer almayı başaran Kâşânî'nin bu görevine hangi hükümdar döneminde başladığı bilinmemektedir. Dönemin ünlü veziri Reşîdüddin Fazlullah-ı Hemedânî'nin *Câmi'u'l-tevârih*'ini 710'da (1310) tamamlaması ve Olcaytu dönemini (1304-1316) yazma görevini de Kâşânî'ye vermesi dikkate alınarak Olcaytu devrinde İlhanlı sarayına intisap ettiği söylenebilir. Bu görevi dolayısıyla Kâşânî kendisini "el-müverrih el-hâsib" olarak nitelendirmektedir. Kâşânî, Reşîdüddin'in ölümünden (718/1318) sonra *Câmi'u'l-tevârih*'in tamamını kendisinin yazdığını

iddia etmiştir. Ancak sağlam bir dayanağı bulunmayan bu iddia modern tarihçiler tarafından da kabul görmemiştir. VIII. (XIV.) yüzyılın başlarında hayatta olduğu anlaşılan Kâşânî'nin ölüm tarihini Kâtib Çelebi yanlışlıkla 836 (1432-33) olarak verirken (*Keşfü'z-zunûn*, II, 951) Bağdatlı İsmâil Paşa 736 (1335-36) şeklinde kaydeder (*Hediyetü'l-ârifin*, II, 149).

Eserleri. 1. Zübdetü't-tevârih. Genel bir tarih niteliğinde olup Hz. Âdem'den başlayarak Bağdat'ın Moğollar tarafından alınmasına (656/1258) kadar meydana gelen olaylardan bahseder. Eserin küçük bir bölümünü Gabriel-Joseph Edgard Blochet *Introduction à l'histoire des mongols de Rachideddin* (Leyden-London 1910) adlı eseri içinde yayımlamıştır. İsmâilîler, Fâtımîler ve Nizârîler'le ilgili bölümlerini Muhammed Takî Dânişpejûh *Zübdetü't-tevârih (Bahş-i İsmâ'iliyyân, Fâtmiyyân ve Nizâriyyân)* adıyla neşretmiştir (Tahran 1366 hş.). **2. Târîh-i Olcaytu (Târîh-i Pâdişâh-ı Sa'îd Gıyâşü'd-dünyâ ve'd-din Olcaytu Sultân Muhammed).** Temelde Olcaytu dönemindeki olayların tarih sırasına göre anlatıldığı eser *Câmi'u'l-tevârih*'in zeyli niteliğinde olup 718 (1318) yılına kadar gelmektedir. Siyasî tarih bakımından olduğu kadar din ve kültür tarihi bakımından da önemli olan kitabın tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Ayasofya, nr. 3019), şarkiyatçı Charles Schefer için bu nüshadan istinsah edilen diğer bir nüshası da Paris Bibliothèque Nationale'de bulunmaktadır (*Catalogue des manuscrits persian de la Bibliothèque Nationale*, Paris 1905-1912, I, nr. 450). Eser Mehîm Hembefî (Hâciyânûr) tarafından yayımlanmıştır (Tahran 1348 hş./1969). **3. 'Arâyisü'l-cevâhir ve nefâyisü'l-etâyib.** 700 (1300) yılında Tebriz'de kaleme alınan eserin konusunu değerli taşlar, mücevherler, güzel kokular ve mineraller oluşturur. Kâşânî bu çalışmasını hazırlarken Nasîrüddîn-i Tûsî'nin, Bîrûnî'nin *Kitâbü'l-Cevâhir fî mârifeti'l-cevâhir*'ine dayanan *Tansûknâme-i İlhanî* adlı eserinden geniş ölçüde yararlanmıştır. Kitabın en orijinal bölümü çini yapımıyla ilgili olanıdır. Bu bölümde ayrıca Damgan ve Kuman'da altın, Anadolu ve Azerbaycan'da gümüş madenleri bulunduğundan söz edilmektedir. Bu bölümü Hellmut Ritter *Orientalische Technische und Persische Fayence-technik* adıyla neşretmiştir (*Istanbul Mitteilungen*, İstanbul 1935). Eseri İrec Efşâr Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Ayasofya, nr. 3613, 3614) ve British